

Wioleta Gierszewska*

Przyczynek do studium nad determinantami mitów politycznych w regionie Afryki Subsaharyjskiej

Tematem artykułu są mity polityczne funkcjonujące w regionie Afryki Subsaharyjskiej oraz czynniki wpływające na ich współczesny wymiar. Mimo że mity niezwykle wyraziście zaznaczają się na gruncie afrykańskim, są niedostatecznie uwzględniane w badaniach nad kulturą polityczną tamtejszych społeczeństw i jej wpływem na rzeczywistość polityczną. Chociaż tytuł zawiera odniesienie do regionu Afryki Subsaharyjskiej, to przedmiotem szczególnego zainteresowania jest obszar Wielkich Jezior Afrykańskich. Region ten jest najbardziej charakterystyczny dla Afryki Subsaharyjskiej, jeśli chodzi o kształtowanie się współczesnych mitów politycznych, zwłaszcza przy uwzględnieniu przedkolonialnej tożsamości kulturowej miejscowych społeczeństw. Celem niniejszego artykułu jest sformułowanie głównych uwarunkowań kształtowania się współczesnej mitologii politycznej w regionie. Aby go osiągnąć, podjęta zostanie próba poszukiwania odpowiedzi na kwestie badawcze dotyczące przede wszystkim następujących problemów: zjawisk kulturowych, które wywarły wpływ na obraz kultury politycznej wraz z jej sferą mityczną w okresie przedkolonialnym; uwarunkowań rozwoju kultury politycznej okresu kolonialnego i postkolonialnego; czynników determinujących kształtowanie się współczesnych mitów politycznych w regionie.

W artykule postawiono tezę, że dotychczasowe próby nawiązania przez państwa Zachodu dwustronnych relacji polityczno-społeczno-gospodarczych z państwami Afryki Subsaharyjskiej kończyły się niepowodzeniem ze względu

* Mgr Wioleta Gierszewska, Uniwersytet Gdański, Gdańsk
e-mail: wioleta.gierszewska@ug.edu.pl.

na niedocenie kultury politycznej regionu. Aby zrozumieć Afrykanów, trzeba pojąć ich sferę kulturową; aby nawiązać skuteczne relacje polityczne, należy zrozumieć ich kulturę polityczną, a zwłaszcza rolę, jaką pełni mitologia polityczna. W zachodnioeuropejskim kręgu cywilizacyjnym mit polityczny definiowany jest jako *określony fragment świadomości społecznej powstały z konglomeratu określonych procesów poznawczych, informacyjnych, emocji, która wywołuje dający się przewidzieć nieświadomy stosunek do rzeczywistości, modyfikujący tę rzeczywistość i tworzący jej wyobrażenie. To sposób tworzenia idei politycznej przy rezygnacji z rozumowego i doświadczalnego poszukiwania prawdy o polityce, na rzecz instynktownej wiary w twierdzenie dotyczące świata polityki*¹.

Na gruncie politologii afrykańskiej mit polityczny jest rozumiany jako odrzucenie doświadczalnego i rozumowego poszukiwania prawdy w polityce na rzecz instynktownych wyborów. Przekazywany z pokolenia na pokolenie wydaje się być źródłem wszelkiej wiedzy, modelem, do którego odwołują się kolejne pokolenia, by utrzymać pewien porządek rzeczy. Jest formą idei politycznej. John Aning i Joseph Nsiah wskazują, że mit polityczny to zbiór opowiadań, to historia, która legitymizuje nie tylko władzę polityczną, ale również samo państwo².

Mity, obyczaje i rytuały stanowią tradycyjny kanon dorobku duchowego regionu. Doskonale opisane w obszernej literaturze z zakresu antropologii kulturowej i nauk pokrewnych, w przeszłości regulowały niemalże wszystkie aspekty funkcjonowania grup społecznych.

Treści mitów umacniane są w świadomości społeczeństw za pomocą rytuałów i symboli, czyli tego, co kreuje kulturę. Mit w szerokim ujęciu jest tworem człowieka jako istoty dysponującej zdolnością myślenia abstrakcyjnego. Jeśli jest osadzony w szeroko rozumianej sferze polityki, wówczas nabiera on charakteru politycznego. Mity omawianego regionu, poprzez tamtejsze, odmienne od europejskich, amerykańskich czy azjatyckich uwarunkowania będą się od nich różnić. Jeśli zostało przyjęte założenie, że kultura i historia determinują mity, to oznacza, że są one odmienne nie tylko w poszczególnych regionach Afryki Subsaharyjskiej, ale i w większości państw, a wręcz mogą znacznie różnić się wewnątrz nich. Jest to zagadnienie równie ważne, co i wysoce skomplikowane z uwagi na fakt, że Afryka jest bardzo zróżnicowana nie tylko etnicznie

¹ M. Szczurowski, *Mity, rytuały, symbole a żołnierz polski w przestrzeni politycznej II wojny światowej*, Toruń 2013, s. 5–6.

² J. Aning, J. Nsiah, *Political Myth and Archebe's Arrow of God*, "Journal of Science and Technology" 2012, vol. 32, No. 2, s. 69. Szerzej: <http://www.ajol.info/index.php/just/article/viewFile/81391/71565> (dostęp: 13.11.2017).

i językowo, ale również pod względem kulturowym. Elementem kultury politycznej społeczeństw są kwestie związane z tworzeniem się w nich i funkcjonowaniem m.in. zjawisk określanych mianem mitów politycznych rozumianych jako forma świadomości politycznej opartej na czynniku emocjonalnym.

Funkcję determinantów mitów politycznych w Afryce Subsaharyjskiej w okresie przedkolonialnym spełniały tamtejsze uwarunkowania kulturowe ściśle związane z miejscowymi systemami politycznymi. Struktura społeczna, wodzowie społeczności, szamani, wyznawana wiara, przekazy o genealogii rodziny i rodu, tradycje, rytuały, a przede wszystkim sposób sprawowania władzy – oto główne czynniki sprawcze kreowania miejscowych mitów politycznych. One to w znacznej mierze wpływały na tworzenie się między innymi mitu uzasadniającego panowanie danego wodza. Dla przykładu, w jednym z królestw Międzyjeziera Afrykańskiego – Bugandzie niezwykle ważne były przekazy o genealogii rodziny i rodu, w których każdy członek społeczeństwa znał swoje miejsce, a władca był utożsamiany z siłami boskimi³. Uważano, że władza króla pochodziła od Boga⁴. W społeczeństwach pierwotnych można zaobserwować silny wiążek wiary z polityką, uzasadnianie panowania władzy przez jej boskie pochodzenie. Niemalą rolę w sprawowaniu władzy i uzasadnieniu tego mitu odgrywały symbole władzy i rytuały, np. tańce czy śpiewy.

W epoce przedkolonialnej w społeczeństwach regionu mit tworzony był w większości w dwóch sferach funkcjonowania społeczeństw. Pierwsza to rzeczywistość otaczająca tamtejszego człowieka, a więc fauna, flora, elementy układu geograficznego – wszystko co go otaczało i było namacalne, czyli mogło symbolizować treść mitu. Druga sfera związana była z bogatą afrykańską duchowością, wiarą w siły i byty nadprzyrodzone czy zjawiska metafizyczne. W obrębie tych obszarów budowana była bogata mitologia wraz z jej symboliką. Nabierała ona politycznego znaczenia, gdy wykorzystywano ją do celów politycznych, takich jak sprawowanie władzy wewnętrznej czy kreowanie polityki zewnętrznej. Ważną rolę animatorów irracjonalnej sfery polityki spełniali różnego rodzaju królowie, wodzowie, którzy często współpracowali z szamanami i miejscowymi czarownikami, by umocnić swą władzę. Jak ważną rolę odgrywały mity w epoce przedkolonialnej świadczy fakt, że do dzisiaj w istotny sposób wywierają wpływ na mitologię, nie tylko polityczną, Afryki. Mity poli-

³ S. Chodak, *Systemy polityczne „czarnej” Afryki*, Warszawa 1963, s. 93; Szerzej: M. Szupejko, *Społeczeństwo Bugandy. Zmiana i rozwój*, Warszawa 1992.

⁴ Król w państwach Międzyjeziera był jak matka królowa pszczół. Stanowił ośrodek całego systemu społeczno-politycznego. Królowie wywodzili się z wielopokoleniowej dynastii. Byli otoczeni czcią religijną, mimo iż nie dzierżyli stanowiska naczelnego kapłana. Zakres władzy króla stanowił wyraz integracji zarówno społecznej, jak i państwowej.

tyczne w okresie przedkolonialnym występowały powszechnie w afrykańskiej literaturze ustnej w postaci legend, bajek, przysłów, zagadek czy opowiadań. Stanowiły tworzony przez pokoleń skarbiec afrykańskich kultur współcześnie zaliczany do „kategorii przodków”.

Epoka kolonialna przyniosła nowe wartości w sferze afrykańskiej mitologii politycznej. Na potrzeby swojej ekspansjonistycznej polityki kolonizatorzy skonstruowali mit białego człowieka (z niesionymi przez niego wartościami). Wykorzystywali do celów politycznych religię, zwłaszcza katolicką, wraz z jej sferą mitologiczną, jednocześnie deprecjonując wierzenia tubylcze. Administracja kolonialna, księża i wszelkiego rodzaju misjonarze Kościoła katolickiego stali się nosicielami nowej religii i nowej kultury jednocześnie, w tym odmiennej od miejscowej mitologii politycznej zachodnioeuropejskiego kręgu cywilizacyjnego. Mity polityczne w okresie kolonialnym uległy zasadniczym przeobrażeniom za sprawą zmiany uwarunkowań kulturowych ich kreacji. Częściowo przejmowano europejską wiarę wraz z jej symboliką, jednocześnie mieszając ją z rodzimymi wierzeniami. Zmiany objęły wszystkie sektory życia społecznego.

Jednocześnie Afrykanie czuli się zagubieni w tym nagle zmieniającym się, opanowywanym przez białych przybyszy, świecie. Nowe systemy polityczne, religie, języki były im obce. Kolonializm pozbawił Afrykanów wolności, władzy i odwiecznej własności wspólnej, jaką była ziemia. Kolonizatorzy wprowadzili nowy system społeczno-gospodarczy mający na celu podniesienie rentowności podboju tamtejszych społeczeństw. Afrykanie nie rozumieli tego „nowego” świata, w którym przyszło im egzystować. Bardzo szybko wyrwano ich ze świata uświęconego tradycją. Miejscowe społeczeństwa nie były dostosowane do życia w warunkach kapitalizmu. Jedynymi wartościami pozostały wiara i odwoływanie się do tradycji przodków. To dawało poczucie wspólnoty i pewne zrozumienie otaczającej ich „nowej” rzeczywistości. Mity dotyczące powrotu przodków nie określały otwartej walki z wrogiem, natomiast te o charakterze synkretycznym wyrażały bierną formę walki, jaką była chociażby odmowa płacenia podatków czy ignorowanie zarządzeń kolonizatorów⁵.

Jak napisał Grzegorz Kaczyński, to na podłożu pragnienia zrozumienia otaczającego świata i wspólnoty Afrykanów zrodziły się w okresie kolonializmu różnego rodzaju ruchy religijne, a ich różnorodność wiązała się z różnorodnością potrzeb i nadziei tamtejszych społeczeństw oraz środowisk, w których powstały. Język religii okazał się być wspólny dla wszystkich Afrykanów i im zara-

⁵ E. Nowicka, *Bunt i ucieczka*, Warszawa 1972, s. 261.

zem najbliższy. Był on, co spostrzegł Kaczyński, również językiem polityki⁶. W tym kontekście nie dziwi, że poważną część mitologii politycznej okresu kolonialnego stanowi mitologia ruchów religijnych, w której znajdowały ujęcie wszelkie treści polityczne. Kaczyński wskazał, że istota tych ruchów tkwi w ich uwarunkowaniach politycznych, społecznych i kulturowych oraz funkcjach społecznych⁷. Można w nich dostrzec dialektykę kształtowania się postaw wobec Europejczyków zarówno w przeszłości, jak i obecnie. Uzasadnia to pogląd, że *mitologia bazująca na tradycyjnej strukturze mitu łączy z tradycjonalizmem ruchów, a mitologia o wyraźnie biblijnych wzorach – z ich modernizmem*⁸.

Postawa wobec białych stanowiła istotny element doktrynalny ruchów religijnych. Powstał mit białego człowieka, jego nieprzeciętnej siły i broni (broń palna). Jak spostrzegł Kaczyński, *mity o białych wchodzi w skład niezwykle bogatej, skomplikowanej i interesującej mitologii odnowy ruchów religijnych, np. Buiti [...] należy podkreślić jej konkretny sens społeczny, który da się ująć stwierdzeniem, że rewolucja bądź reforma społeczności tradycyjnej wymaga sakralnego uzasadnienia ze względu na sakralność tej społeczności*⁹. Ruchy religijne¹⁰ i wyrażane przez nie mity miały antykolonialny charakter. Większość negowała białych jako źródło zła i nieładu¹¹.

W mitach politycznych okresu kolonialnego dominowały określone postawy wobec Europejczyków. Należy zwrócić uwagę, że zderzenie kultur europejskiej i afrykańskiej doprowadziło poniekąd do zafascynowania Afrykanów dorob-

⁶ G. J. Kaczyński, *Religijne ruchy odnowy społecznej w Afryce*, [w:] *Afryka naszych czasów. Problemy integracji państwowej, narodowej i panaafrykańskiej*, red. J. Chałasiński, Wrocław 1976, s. 210.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Idem*, *Społeczny pragmatyzm synkretyzmu religijnego w Afryce Czarnej*, [w:] *Religie w procesie przemian w Afryce*, red. A. Mrozek-Dumanowska, PAN, Pracownia Zagadnień Społecznych i Kulturalnych Afryki Współczesnej, Warszawa 1977, s. 194.

⁹ We współczesnych społeczeństwach tradycyjnych to jedno z podstawowych uwarunkowań religijności ruchów społecznych, Afryka Subsaharyjska nie stanowi więc wyjątku. Jest raczej przykładem potwierdzającym prawidłowości przemian społecznych. *Ibidem*, s. 194.

¹⁰ Ruchy religijne zwykle dzielić się na antykolonialne, prokolonialne i akolonialne. Pierwsze, czyli antykolonialne, występowały najczęściej. Po raz pierwszy pojawiły się pod koniec XIX w. w RPA. Przybierały charakter zarówno ogólnoafrkański, jak i lokalny, a najczęstszym ich hasłem było „Afryka dla Afrykanów”. Doktrynalny „prokolonializm” wyrażał się natomiast w ideach, które transcendentalnie wyjaśniały wyższość białych nad czarnymi oraz porządek kolonialny. Miały one uzasadnienie w mitach kosmologicznych oraz tłumaczyły postawę wobec tamtejszej rzeczywistości. Działalność ruchów akolonialnych, czyli religijnych o apolitycznym charakterze, odnosiła się do układu polityczno-społecznego. Najczęściej przybierały one postać ruchów reformatorskich, w których wrogość do białych ujęto w magiczno-religijnych kategoriach (jako źródła zła). Szerzej: G. J. Kaczyński, *Bunt i religia w Afryce Czarnej*, Wrocław 1979, s. 221–222.

¹¹ *Ibidem*, s. 179.

kiem kultury białych. Ta niewolnicza fascynacja skutkowała między innymi naśladownictwem w wielu sferach życia i utożsamianiem się z „*bytami wyższymi*” w odróżnieniu od „*bytów*”, *którymi są ludzie czarni*¹². Zaczęto doszukiwać się pochodzenia białych od samego Boga. Twierdzono, że zesłał ich, by sprawowali władzę. Dorobek kultury białych stanowił symbol kolejnego mitu, sprawiając, że stawał się on bardziej realny. Jednak ta fascynacja białymi i ich dobrodziejstwami nie była trwała. Obcość odmiennej kultury i jej inność dawała o sobie znać na każdym kroku. Pojawiły się w mitologii treści wolnościowe wyrażające się w negacji tego co obce.

Podsumowując za Georgesem Balandierem, mity w afrykańskich treściach politycznych poddawały interpretacji, a zarazem w pewnym sensie akceptowały kulturę polityczną Europejczyków. W niektórych, pochodzących z początku okresu kolonialnego, nie byli oni postrzegani jako wrogowie przez wszystkich Afrykanów, byli bowiem partnerami i w tym sensie dokonywano „mitologicznej interpretacji”¹³. W późniejszym etapie kolonizacji coraz częściej mity polityczne stanowiły reakcję na dominację białych, wiązały się z niechęcią do nich. Z kolei po odzyskaniu niepodległości, jak zauważył Kaczyński, Europejczycy starali się być partnerami dla Afrykanów, co również znalazło ślad we współczesnej mitologii.

Istotne zmiany polityczne w Afryce Subsaharyjskiej związane były z upadkiem kolonializmu. Z chwilą uzyskania niepodległości dominującym narzędziem w polityce państw regionu stała się negacja kolonializmu i europejskiej polityki podboju. Główne doktryny polityczne podkreślały potrzebę zaangażowania społeczeństw w proces przekształcania systemu społeczno-politycznego ustanowionego przez kolonizatorów. Przy tym skupiono się bardziej na odnowie kulturowej, a dopiero w drugiej kolejności na odnowie systemów politycznych. Najbardziej reprezentatywna dla tego nurtu była zaprojektowana przez francuskojęzycznych Afrykańczyków ideologia *négritude* postrzegana jako zaprzeczenie supremacji białych. Joseph-Désiré Mobutu podjął działania mające na celu wprowadzenie doktryny autentyzmu w Zairze. Głosił, że wskazuje ona, jak myśleć i działać po swojemu, jak być sobą – być autentycznym Afrykaninem¹⁴. Za sprawą tej idei zmieniono nazwy: kraju na Republika Zairu, pieniądza obiegowego na zair i rzeki Kongo na Zair. Te zmiany określano terminem „trzy zet”, będącym symbolem początku przemian. Jednocześnie rozpoczął się

¹² A. Wrzeńska, *Elity kongijskie w poszukiwaniu tożsamości*, Warszawa 1999, s. 53–54.

¹³ G. Balandier, *Les mythes politiques de colonisation et de decolonisation en Afrique*, „Cahiers Internationaux de Sociologie” 1963, vol. 43, no 1, s. 978–994; G. J. Kaczyński, *Spółeczny pragmatyzm...*, *op. cit.*, s. 194.

¹⁴ A. Wrzeńska, *op. cit.*, s. 84.

proces niszczenia wszelkich symboli kolonializmu (m.in. pomników). Kobiętom zakazano prostowania włosów, a mężczyznom noszenia europejskich ubiorów¹⁵. Często odwoływano się do korzeni, do przodków. Afrykanie, pamiętając nienajlepsze czasy kolonializmu, pragnęli wolności i ulegali hasłom inspirowanym do obrony ich tożsamości. Szybko jednak zorientowali się, że za słowami kryły się iluzoryczna wolność i dobrobyt, zaś hasła i symbole miały za zadanie uzasadnienie panowania obecnych przywódców i jak najdłuższe utrzymanie przez nich władzy. W rzeczywistości nowe rządy przeważnie miały charakter wojskowy, były pełne despotyzmu i tyranii.

Podczas walki o oblicze społeczno-polityczne wyzwolonych krajów, afrykańscy przywódcy mobilizowali społeczeństwa mitem wspólnego państwa narodowego. Na terenach zurbanizowanych posługiwali się językiem pełnym żądań poszanowania praw i wolności obywateli. Z kolei na terenach wiejskich w znacznej mierze odwoływano się do języka tradycji, wartości wspólnotowych, umacniania lokalnych więzi, powrotu do tradycji zbiorowości etnicznej¹⁶. To ostatnie hasło, w połączeniu z podsycaną przez kolonizatorów polityką rywalizacji etnicznej i deprecjonowania niektórych grup społecznych, prowadziło do wybuchów różnego typu antagonizmów etnicznych, jak na przykład w Rwandzie.

Kolonializm, który utożsamia się z systemem panowania białych w Afryce, należał do przeszłości jedynie w historycznym sensie, nie zaś w społeczno-kulturowym czy politycznym. Zatem stał się źródłem społecznej, kulturowej, psychicznej i politycznej dezintegracji tradycyjnego porządku o cechach sakralnych¹⁷. To uwarunkowania kulturowe tworzyły mity polityczne. Na podstawie współczesnej kultury politycznej czy też determinanty mitów politycznych nadal wpływa pamięć historyczna, odwoływanie się do tradycji, korzeni, przodków, ale również do określonych wartości okresu kolonializmu i jednocześnie do idei wyzwolenia się spod jarzma panowania białych. Dowodem tego są między innymi treści hymnów narodowych. Słowa hymnu Demokratycznej Republiki Konga dowodzą, że data 30 czerwca, gdy Belgia przyznała Kongu niepodległość, jest wyjątkowa w życiu Kongijczyków. To święty dzień odzyskania wolności. Pieśń podkreśla znaczenie wolności i zjednoczenia narodu w wysiłkach na rzecz niepodległości. Ważne kwestie to suwerenność, ale także solidarność Kongijczyków w celu budowy lepszej przyszłości. Słowa hymnu niosą przesła-

¹⁵ *Ibidem*, s. 85.

¹⁶ K. Bielecki, *Kongijski patronaż polityczno-etniczny a neoliberalny model demokracji przedstawicielskiej. Formalny i nieformalny system rządzenia państwem: Od Mobutu Sese Seko do Josepha Kabilii*, [w:] *Ex Africa semper aliouid novi*, t. II, red. J. Łapott, M. Tobota, Żory 2014, s. 213.

¹⁷ G. J. Kaczyński, *Religijne ruchy...*, *op. cit.*, s. 210.

nie, że Kongijczycy stanowią jeden naród i są w stanie sami zbudować państwo swoich marzeń. Ważna jest również pamięć o przodkach, którzy stanowią o tożsamości kongijskiej: *Don béni, Congo! Des aïeux, Congo! Ô pays, Congo! Bien aimé, Congo!*¹⁸.

Jak wyżej wspomniano, już w okresie przedkolonialnym sfera religii i polityki formowała życie społeczne. Wielu władców miało przypisane święte obowiązki, jak chociażby przywoływanie deszczu czy pośredniczenie między światem materialnym i duchowym¹⁹. Mimo że w okresie kolonializmu większość Afrykanów poszukiwała objaśnienia otaczającej ją rzeczywistości w religii, to do dzisiaj wiele osób nadal wierzy w tradycyjną kosmologię²⁰. Religia z jednej strony, a rytuały, śpiewy, tańce, obrzędy z drugiej determinują tworzenie się mitów, w tym również o charakterze politycznym. Tamtejsze społeczeństwa były i są szczególnie podatne na irracjonalną sferę polityki, zarówno w okresie przedkolonialnym, kolonialnym oraz w postkolonializmie, jak i obecnie; potrzebują symboliki, rytuałów, duchowości. Współczesne mity polityczne Afryki Subsaharyjskiej wyrastają na gruncie określonych oczekiwań tamtejszych społeczeństw, są odpowiedzią na potrzeby społeczne. Elity polityczne w regionie między innymi wykorzystują wspólnoty religijne do tego, by zmobilizować wyborców, a także integrować społeczeństwa wokół ich idei i programów politycznych²¹.

Spośród współczesnych determinantów kształtowania się mitologii politycznej należy zwrócić uwagę na procesy globalizacyjne, zwłaszcza w sferze informatyczno-komunikacyjnej, które wywierają istotny wpływ przeobrażanie się oblicza kulturowego Afryki Subsaharyjskiej, w tym również kultury politycznej wraz ze sferą mitów.

Istotne zmiany w sferze mitologii odnoszą się do formy przekazu mitów, głównie poprzez media i oddziaływanie w sferze obrazu. To sprawia, że mity polityczne, wraz z całą sferą rytualności i symboliki, z jeszcze większą mocą niż kiedyś docierają do ludzi, uzasadniając utrzymywanie się elit politycznych przy władzy. Środki przekazu o szerokim zasięgu, takie jak: prasa, radio, telewizja, Internet, a w szerszym znaczeniu między innymi także książka i film, stanowią element kultury masowej, również w sferze polityki. W coraz bardziej zinfo-

¹⁸ W tłumaczeniu z francuskiego: *Błogosławiony dar, Kongo! Przodkowie, Kongo! Nasz kraj, Kongo! Umilowane, Kongo!*; *Hymne nationale: Debout congolais*, <http://www.leopardsfoot.com/hymne-nationale-debout-congolais/> (dostęp: 10.11.2017).

¹⁹ E. Stephen, G. T. Haar, *Religion and politics in sub-Saharan Africa*, „The Journal of Modern African Studies” 1998, vol. 36, No. 2, s. 187.

²⁰ *Ibidem*, s. 177.

²¹ *Ibidem*, s. 188.

matyzowanej Afryce Subsaharyjskiej media stają się coraz częstszym determinantem kształtowania współczesnych mitów politycznych. Współtworzą scenę polityczną poprzez przekazywanie katalogu mitów, symboli i postępowań rytualnych, pożądaných i akceptowanych przez tamtejsze społeczeństwa, ale przede wszystkim przez miejscowe władze i inne podmioty polityki. Podobnie jak w innych częściach świata, wiele zmistyfikowanych form świadomości społecznej zyskuje tu obecnie status mitów politycznych. Należą do nich m.in. mity: polityki jako sfery racjonalnych wyborów, rozwijającego się społeczeństwa, demokratycznego państwa, dobrego przywódcy, pokoju, przyjaźni, wroga, państwa. Przykładowo, prezydenci Rwandy – Paul Kagame i Demokratycznej Republiki Konga – Joseph Kabila wykorzystują symbole i rytuały polityczne (np. marsz na rzecz poparcia prezydenta czy państwowe uroczystości, jak dzień upamiętnienia rewolucji, dzień patriotyzmu), by odwoływać się do przeszłości, podkreślając jednocześnie osobisty wkład w jedność narodową oraz suwerenność państwa. W ten sposób kreują mit dobrego przywódcy. Partie rządzące dobrze rozumieją, jak najlepiej dotrzeć do wyborców i umocnić swą władzę poprzez muzykę, taniec – uwielbiane przez narody artystów. To one umacniają mit cudownych rządów przywódcy tak, by panował na zawsze²².

Współczesną afrykańską mitologię polityczną determinuje pamięć historyczna, odwoływanie się do tradycji, duchowości, doświadczeń kolonializmu i postkolonializmu. Wraz ze stopniową globalizacją kontynentu zmianom podlega przekaz mitów politycznych (różny w zależności od rozwoju polityczno-gospodarczego państw) głównie wskutek oddziaływania mediów, co sprawia, że z jeszcze większą mocą niż kiedyś docierają one do społeczeństw.

²² Do muzyków, którzy śpiewają o prezydencie Josephie Kabili należą m.in.: Werrason Collabo, Koffi Olomide, Félix Wazekwa, S'Grave Wazekwa, Tshala Muana. W swoich utworach ukazują postęp, jaki na przestrzeni lat dokonał się dzięki rządowi prezydenta, jak również namawiają do głosowania na niego. Należy jednak zwrócić uwagę, że tego typu działania propagandowe nie dotyczą jedynie partii rządzącej, ale i opozycji. Zatem można w tym przypadku mówić o specyfice tamtejszej kultury politycznej i jej uwarunkowaniach, wśród których nadzwyczaj ważną rolę odgrywają muzyka, rytuał, symbol.

Bibliografia

- Aning J., Nsiah J., *Politycal Myth and Archebe's Arrow of God*, „Journal of Science and Technology” 2012, vol. 32, No. 2.
- Balandier G., *Les mythes politiques de colonisation et de decolonisation en Afrique*, “Cahiers Internationaux de Sociologie” 1963, vol. 43, no 1.
- Bielecki K., *Kongijski patronaż polityczno-etniczny a neoliberalny model demokracji przedstawicielskiej. Formalny i nieformalny system rządzenia państwem: Od Mobutu Sese Seko do Josepha Kabili*, [w:] *Ex Africa semper aliouid novi*, t. II, red. J. Łapott, M. Tobot, Żory 2014.
- Chodak S., *Systemy polityczne „czarnej” Afryki*, Warszawa 1963.
- Kaczyński G. J., *Bunt i religia w Afryce Czarnej*, Wrocław 1979.
- Kaczyński G. J., *Religijne ruchy odnowy społecznej w Afryce*, [w:] *Afryka naszych czasów. Problemy integracji państwowej, narodowej i panaafrykańskiej*, red. J. Chałasiński, Wrocław 1976.
- Kaczyński G. J., *Społeczny pragmatyzm synkretyzmu religijnego w Afryce Czarnej*, [w:] *Religie w procesie przemian w Afryce*, red. A. Mrozek-Dumanowska, PAN, Pracownia Zagadnień Społecznych i Kulturalnych Afryki Współczesnej, Warszawa 1977.
- Nowicka E., *Bunt i ucieczka*, Warszawa 1972.
- Stephen E., Gerrie T. H., *Religion and politics in sub-Saharan Africa*, „The Journal of Modern African Studies” 1998, vol. 36, No. 2.
- Szupejko M., *Społeczeństwo Bugandy. Zmiana i rozwój*, Warszawa 1992.
- Szczurowski M., *Mity, rytuały, symbole a żołnierz polski w przestrzeni politycznej II wojny światowej*, Toruń 2013.
- Wrzesińska A., *Elity kongijskie w poszukiwaniu tożsamości*, Warszawa 1999.

Netografia

<http://www.leopardsfoot.com/hymne-nationale-debout-congolais/> (dostęp: 10.11.2017).

Summary

Determinants of political myths in the sub-Saharan region of Africa

The political space of sub-Saharan Africa in terms of the sphere of myths, symbols and rituals that fill it is extremely vivid. In the perspective of contemporary civilization changes, media have a special power to create new myths. They are communicators that give form to collective elation and experiences. In the face of media dominance over the public sphere, the contemporary political scene of sub-Saharan Africa develops a catalog of symbols, ritual proceedings, desirable and accepted by local societies. Nowadays

in sub-Saharan Africa, as in other parts of the world, many of the forms of social consciousness that have been mystified have gained the status of political myths, including the myth of “politics as the sphere of rational choices”, “developing society”, “democratic state”, “good leader”, “peace”, “friendship”, “the enemy”, “new era”. Until recently, in the region's communities, customs and rituals from the sphere of interest in cultural anthropology regulated almost all aspects of the functioning of social groups. Currently, they are no longer a cultural whole, but a set of images manipulated according to needs. The new sphere of myths is a model for the behavior and collective thinking of societies. Replacing political discourse, it is a tool in the pursuit of power, the essence of which is the domination over collective consciousness.

keywords: sub-Saharan Africa, power, politics, political myths

słowa kluczowe: Afryka Subsaharyjska, władza, polityka, mity polityczne